

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Π Ρ Ο Σ Ω Κ Ρ Α Τ Ι Κ Ο Ι
Φ Ι Λ Ο Σ Ο Φ Ο Ι

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗ

ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΟΙ
ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

ΑΘΗΝΑΙ 1966

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ὡς καὶ ὁ κόσμος ἐν τῷ συνόλω του, εἶχον ἀνέκαθεν ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γῆ, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ὁ ἕναστρος οὐρανὸς γενικῶς, οἱ σεισμοί, αἱ θάλασσαι, οἱ ἄνεμοι καὶ ἄλλα μετεωρολογικὰ φαινόμενα ἐθεωροῦντο ὑπερφυσικαὶ δυνάμεις, ἐθεωροῦντο θεότητες. Θρησκεία καὶ μυθολογία συμπλέκονται παλαιότατα εἰς ἓν, διακρίνονται ὁμῶς μεταξύ των ἀναλόγως τῆς ψυχοσυνθέσεως ἐκάστου τῶν ἀρχαίων πολιτισμένων λαῶν.

Εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον, ὁ Ὀρφεὺς (περίπου 1500 π.Χ.), ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος (περίπου 1000 - 800 π.Χ.) ἐκφράζουν διὰ τῶν ποιημάτων των καὶ τὰς κοσμογονικὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς των, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουν τὴν συναφῆ μυθολογικὴν παράδοσιν.

Πρῶτος ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἔσχε, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, τὴν σκέψιν νὰ ἀπομακρυνθῆ τῶν θρησκευτικῶν καὶ μυθολογικῶν παραδόσεων κατὰ τὴν προσπάθειάν του πρὸς ἐρμηνείαν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων καὶ νὰ ἀναγάγῃ αὐτὰ εἰς μίαν ἀρχὴν, λέγων, ὅτι ἀρχὴ καὶ στοιχεῖον τῶν ὄντων εἶναι τὸ ὕδωρ. Ὁ Θαλῆς, ἀφορμώμενος ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι διὰ παρατηρήσεως καὶ ἐρεῦνης τῶν φυσικῶν φαινομένων θὰ εἶναι δυνατόν νὰ δοθῆ ἀπάντησις εἰς τὸ ἀπασχολοῦν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα κοσμογονικὸν πρόβλημα, χαράσσει νέους δρόμους διὰ τὴν θεώρησιν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων καὶ θέτει οὕτω τὰς βάσεις τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης μακρὰν πάσης θρησκευτικῆς καὶ μυθολογικῆς παραδόσεως. Οἱ ἀπὸ τοῦ Θαλοῦ μέχρι τοῦ Σωκράτους φιλόσοφοι ἀκολουθοῦντες τὰ ἔχνη τῶν θεωρήσεων τοῦ Θαλοῦ πρὸς ἐρμηνείαν τῶν ἐν τῇ φύσει πραγμάτων καὶ λειτουργιῶν ὀνομάσθησαν φυσικοὶ φιλόσοφοι.

Ἐκ τούτων ὁ Ἀναξίμανδρος θεωρεῖ ὡς ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον τῶν ὄντων τὸ ἄπειρον, νοῶν διὰ τοῦ ὄρου τούτου τὴν ἐνέργειαν, ὡς συνάγεται ἐκ τινος σχολιαστοῦ. Ὁ Ἀναξίμενης καὶ ὀλίγον βραδύτερον ὁ Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης ἀπὸ τοῦ ἀπείρου δέχονται ὡς ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον τῶν ὄντων τὸν ἀέρα.

Ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ Πυθαγόρειοι θεωροῦν ὡς ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων τοὺς ἀριθμούς, εἰς τοὺς ὁποίους, φαίνεται, ἀπέδιδον καὶ ἰδιότητος ὑλικάς.

Ἐκ τῆς Ἑλεατικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας πρῶτοι διευθύνται μνημονεύονται ὁ Ξενοφάνης, ὁ Παρμενίδης καὶ ὁ Ζήνων ὁ Ἑλεάτης, ὁ Παρμενίδης διανοίγει νέους δρόμους κατὰ τὴν θεώρησιν τοῦ κόσμου. Σκέπτομαι σημαίνει κατὰ τὸν Παρμενίδην ὅτι ἀπασχολοῦμαι μὲ κάτι τὸ ὁποῖον ὑπάρχει. Ὁ, τι δὲν ὑπάρχει, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀντικείμενον τῆς σκέψεως. Τὸ ὑπάρχον ὅμως, τὸ πράγματι ὄν, ἀποκλείεται νὰ γίνεταί καὶ νὰ φθίρῃται. Κατὰ συνέπειαν, δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον γένεσις καὶ φθορά, ὡς πιστεύουν οἱ ἄνθρωποι παραπλανώμενοι ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατον νὰ λάβουν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ κόσμου.

Ὁ Ἡράκλειτος πρεσβεύει ὡς ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον τῶν ὄντων τὸ πῦρ, δηλαδὴ τὴν θερμικὴν ἐνέργειαν. Τὰ πράγματα προέρχονται ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ εἰς πῦρ καταλήγουν φθειρόμενα. Ἡ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ τῶν πραγμάτων γίνεται διὰ τοῦ Λόγου, δηλαδὴ διὰ θεϊκῆς δυνάμεως.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς δέχεται ὡς ἀρχὴν καὶ στοιχεῖον τῶν ὄντων τέσσαρα στοιχεῖα, ἦτοι τὴν γῆν, τὸ ὕδωρ, τὸν ἀέρα, τὸ πῦρ καὶ πρεσβεύει ὅτι δύο ἀρχαὶ χαρακτηρίζουν τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, ἡ φιλία, τουτέστιν ἡ ἔλξις μεταξὺ τῶν μορίων τῶν σωμάτων, καὶ τὸ νεῖκος, δηλαδὴ ἡ ἄπωσις μεταξὺ τῶν μορίων.

Ὁ Ἀναξαγόρας πρεσβεύει ὅτι τὰ ἀρχικὰ καὶ ἀμετάβλητα στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων γίνονται τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, εἶναι ἐλάχιστα κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἄπειρα κατὰ τὸ πλῆθος, προσέτι δὲ ὅτι τὴν διαμόρφωσιν τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων κατευθύνει ὁ νοῦς, δηλαδὴ ὁ θεός.

Ὁ Δεύκιππος καὶ ὁ Δημόκριτος τέλος πρεσβεύουν ὅτι δύο εἶναι αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ στοιχεῖα τῶν ὄντων : τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν.

Οἱ προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι ὑπολογίζονται μετὰ τῶν σοφιστῶν εἰς τετρακοσίους. Τὰ συγγράμματά των ἐχάθησαν ἢ κατεστράφησαν ὅλα. Ἐλάχιστα ἀποσπάσματα αὐτῶν διεσώθησαν ὑπὸ μεταγενεστέρων συγγραφέων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ πλεῖστον συνεκεντρώθησαν καὶ ἐξεδόθησαν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Fr. Mullach εἰς δύο τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1860 καὶ ὁ δεύτερος κατὰ τὸ 1867. Κατὰ τὸ 1903 ἐπηκολούθησεν ἐπιτηρημένη καὶ βελτιωμένη ἔκδοσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Hermann Diels εἰς τρεῖς τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τρίτος περιέχει τὸ λεξιλόγιον τῶν δύο πρώτων, γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Weidmann ἐν Βερολίνῳ. Κατὰ τὸ 1964 ἔγινε ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Οἴκου ἐν Βερολίνῳ ἡ ἐνδεκάτη ἔκδοσις ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ μερικὰς προσθήκας τοῦ Walther Kranz.

Ἡ παροῦσα πραγματεία προέρχεται ἐκ τῆς ἀνατυπώσεως ἐπιφυλλίδων ὑπὸ τὸν τίτλον « Οἱ προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι », αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν

εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἡμερησίαν ἔφημερίδα «Ἡ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» κατὰ τὰ ἔτη 1963 καὶ 1965, ἀνταποκρίνεται δὲ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν πολλῶν, ὅπως ἔχουν αὐτὰς συγκεντρωμένας εἰς βιβλίον. Ἡ φιλοδοξία τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐπιφυλλίδων αὐτῶν ἦτο νὰ παράσχουν εἰς τὸ εὐρύτερον ἑλληνικὸν κοινὸν τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἔλθῃ εἰς γνωριμίαν μὲ τὰς πηγὰς, ἀπὸ τὰς ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀντλεῖ διδάγματα κατὰ τὴν προχώρησιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τὴν θεώρησιν τοῦ κοσμογονικοῦ προβλήματος. Διότι ἡ σύγχρονος ἐπιστήμη ἔχει ὡς ἀφετηρίαν καὶ ἀδιάσειστον ὑποδομὴν αὐτῆς τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν προσωκρατικῶν φιλοσόφων.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Σ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006